

Het derde land

Karina Sainz Borgo bij Meulenhoff:

Nacht in Caracas

Het derde land

meulenhoff.nl

Karina Sainz Borgo
Het derde land

R O M A N

Vertaald uit het Spaans door Joep Harmsen

MEULENHOFF

ISBN 978-90-290-9475-7

ISBN 978-94-023-1760-2 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *El tercer país*

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: Christina Veit / Friztin

Auteursfoto: © Jeosm Photography

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2021 Karina Sainz Borgo

© 2022 Nederlandse vertaling Joep Harmsen en

Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

First published in 2021 by Penguin Random House Grupo Editorial, S.A.U., Barcelona

Published in agreement with Casanovas & Lynch Agencia Literaria S.L., Barcelona

Dit verhaal is fictie. Sommige gebeurtenissen en personages in deze roman zijn weliswaar gebaseerd op feiten maar zijn niet per se in overeenstemming met de waarheid. Ze beogen slechts een literair doel en zijn niet bedoeld als getuigenis.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn dierbaren, altijd

‘Heb je ooit het gekreun gehoord van een mens
in doodstrijd?’ vroeg ze mij.

‘Nee, doña Eduviges.’

‘Wees dan maar blij.’

JUAN RULFO, *Pedro Páramo*

Want eigenhandig heb ik jullie na je dood
gewassen en gekleed (...).

SOFOKLES, *Antigone*

[Ze] wilden alleen bij de Lotofagen blijven
en lotos eten, en daarvoor de hele thuisreis
zomaar vergeten!

HOMEROS, *Odyseia*

Ik raakte verzeild in Mezquite op zoek naar Visitación Salazar, de vrouw die mijn kinderen heeft begraven en mij leerde andermans kinderen een laatste rustplaats te geven. Ik was tot het einde van de wereld gelopen, of tot waar ik geloofde dat de mijne ophield. Op een ochtend in mei vond ik haar bij een grafmuur. Ze droeg een rode legging, werkschoenen en had een kleurrijke doek om haar hoofd geknoopt. Een wespenkrans zwermd om haar heen. Ze zag eruit als een zwarte Madonna die per ongeluk op een vuilnisbelt was beland.

Op die kurkdroge lap grond was Visitación Salazar het enige wat leefde. Achter haar donkere lippen ging een stel witte, rechte tanden schuil. Ze was een aantrekkelijke, blakende zwarte vrouw, met volle rondingen. Onder haar armen, dik van al het metselen van graven, bungelde losse huid die glom in het zonlicht. In plaats van vlees en bloed leek ze gemaakt van olie en git.

Het stof vertroebelde er het licht en de wind geselde je oren; een jammerklacht die opsteeg uit de scheuren in de grond onder onze voeten. Meer nog dan een stevige bries was deze wind een waarschuwing, een zandhoos zo dicht en bevreemdend als waanzin of pijn. Zo zag het einde van de wereld eruit: een stofhoop gemaakt van vergane botten die we in de loop van ons leven achterlieten.

Bij de ingang hing een met grove streken beschilderd bord: HET DERDE LAND, een wetteloze begraaf-

plaats waar de doden belandden die Visitación Salazar begroef in ruil voor dank, en soms zelfs dat niet eens. Bijna iedereen die er lag, was op dezelfde dag geboren en gestorven. Het opschrift op hun armzalige graven was in hanenpoten in het nog natte cement gekrast: het grillige handschrift dat past bij zielen die nooit in vrede zullen rusten.

Visitación draaide zich niet eens naar ons om. Ze was aan het bellen. In haar linkerhand hield ze het toestel; in de andere een paar plastic bloemen die ze in de vers geklopte mortel stak. ‘Ja, schat, ik versta je!’

‘Angustias, weet je zeker dat deze vrouw ons wil ontvangen?’

Ik knikte.

‘Ik luister, lieverd,’ vervolgde ze, zonder acht op ons te slaan. ‘We hebben te weinig graven, zeg ik je! Aiiiiii! De verbinding valt weg!’ kakelde ze theatraal.

‘Dat mens blijft maar praten,’ mopperde hij.

‘Hou je mond, Salveiro!’

‘Zeg je vent dat-ie even moet wachten!’ schreeuwde de vrouw, nu eindelijk tegen ons. ‘De doden zijn geduldig! Doden hebben geen haast!’

Een volgende windvlaag schroeide onze huid. Mezquite was een braadpan gevuld met distels en tranen, een plek waar je niet hoefde te knielen om boete te doen. Het berouw dat ons erheen had gevoerd was genoeg.

Dat was Het Derde Land, een grens te midden van een grensgebied, waar de oostelijke en de westelijke siërra, goed en kwaad, legende en realiteit, de levenden en de doden, elkaar ontmoetten.

De epidemie en de regen kwamen tegelijk, als slechte voortekens. De cicaden hielden op met zingen en in de lucht vormde zich een gezwel van stof waaruit bruine waterdruppels vielen. Anders dan alle kwalen die ons ooit troffen, tastte deze onze herinneringen en verlangens aan.

De ziekte viel het geheugen aan door het eerst in de war te brengen en het vervolgens aan te vreten. Mensen raakten in rap tempo besmet en hoe ouder het slachtoffer, hoe erger het effect. Bejaarden vielen bij bosjes. Hun lichaam bezweek al bij de eerste koortsaanvallen. Eerst zeiden ze dat de ziekte zich via het water verspreidde, daarna waren het de vogels, maar niemand was in staat iets zinnigs te zeggen over de epidemie van geheugenverlies die iedereen in schimmen veranderde en de lucht vulde met gieren. De ziekte maakte ons weerloos en hulde ons in angst en vergetelheid. We liepen doelloos rond, verloren in een ijsskoude, koortsige wereld.

De mannen gingen op straat staan wachten. Waarop? Dat heb ik nooit geweten.

Wij vrouwen hielden onszelf bezig om de wanhoop te verdrijven: we haalden eten, deden ramen open en weer dicht, klommen op het dak en veegden het terras aan. We bevielen persend en krijsend als krankzinnigen naar wie niemand omkeek. Het leven draaide volledig om ons, en om de kinderen die we al op de wereld hadden gezet of nog moesten baren.

Mijn man raakte ook besmet, maar het duurde even voor ik het in de gaten kreeg. De eerste symptomen vielen niet op door zijn karakter. Salveiro zei niet veel, was gesloten en interesseerde zich voor niets anders dan zijn eigen zaken. Toen ik hem leerde kennen, werkte hij in de garage van zijn familie en draaide hij moeren los met een kruissleutel of lag hij naast een hydraulische krik op de grond een of ander euvel in de buik van een krakkemikkige vrachtwagen te verhelpen. Ik kwam dagelijks langs die morsige werkplaats zonder aandacht te schenken aan wat daar gebeurde. Op een keer liep ik naar binnen, omdat ik smeerolie nodig had voor de sloten thuis: een bus WD-40, of iets anders om de grendels te smeren, maar Salveiro bood aan om een kijkje te nemen.

‘Het ligt niet aan de schuif. Het hout is aangevreten door termieten, daarom sluiten de deuren niet, zie je?’ Hij wees naar een hoopje houtsnippers en zaagsel.

Nog diezelfde week kwam hij terug om het dak en de rest van het huis te controleren. Hij liep alles na: in de dwarsbalk zat houtworm, de tafelpoten waren ongelijk, de stoelbekleding zat los. Met een stuk segrijnleer liep hij van hot naar her en schuurde dit en timmerde dat. Alles wat hij aanraakte stopte met piepen en kraken, alsof hij het al kon repareren door er alleen maar naar te kijken.

‘Angustias, wie is dat jong?’

‘De zoon van de automonteur, papa. Hij komt de kozijnen maken.’

Na elk bezoek boden we hem een biertje aan als dank voor de moeite. Hij ging dan onder de tamarindestruik zitten en liet zich ondervragen.

‘Waarom stop je niet als automonteur? Word timmerman. Het gaat je goed af,’ drong mijn vader dan aan, maar Salveiro dronk zijn biertje zonder te antwoorden. ‘Angustias heeft de kappersschool gedaan. Waarom probeer je zoiets niet? Met een timmermansdiploma kun je je eigen bedrijf opzetten.’

‘Ik heb net mijn eigen salon geopend,’ kwam ik ertussen, zodat hij me niet vergat. ‘Hier vlakbij. Kom anders je haar eens laten knippen, dan kan ik je meteen vertellen wat je nodig hebt om je in te schrijven voor een opleiding.’

De volgende ochtend kwam hij langs. Hij droeg een schone broek en een pas gestreken overhemd. Zijn glanzende, gearfumeerde huid deed in niets denken aan die armen die altijd onder de olie en smeer zaten. Nadat ik zijn haar met shampoo en crèmespoeling had gewassen, dirigeerde ik hem naar de stoel, legde ik een kapmantel over zijn schouders en knipte ik hem met mijn beste schaar. Zijn vochtige lokken vielen op de vloer.

Salveiro schreef zich niet in voor de timmermansopleiding, maar bleef drie keer per week bij ons thuis langskomen om iets te brengen of te repareren.

‘Angustias, meisje, die man is een nietsnut, maar als jij hem leuk vindt...’ fluisterde mijn vader in mijn oor toen we voor het gerechtsgebouw waar we net waren getrouwd poseerden voor de enige foto die er van ons is gemaakt.

Mijn man was een goede echtgenoot. Hij was goed in bed en raakte me aan met hetzelfde geduld waarmee hij hout zaagde. Hij zei nooit wat, maar dat vond ik niet erg. En dat was precies het probleem: het

kwam niet in me op dat zijn stilzwijgen iets te maken had met de lusteloosheid die toen al in de straten hing, een wolk van weezin die de hele stad bedolf.

Mijn moeder gaf me de naam Augustias. Meer een klap in het gezicht dan een naam. Aan haar had het leven zich altijd in stilte voltrokken. Daarom moet ik aan haar lot als stemloze vrouw denken als iemand ‘Augustias!’ roept. Haar doofheid en angsten zie ik terug in mezelf. Ik kan veel verduren. Ik ben voorbereid op onheil. Ik spreek haar taal.

Voor de geboorte van Higinio en Salustio had ik nooit overwogen de stad te verlaten, maar toen ging alles mis. De jongens kwamen op de wereld met zeven maanden en een zwak hart. Samen haalden ze nog geen twee kilo op de ziekenhuisweegschaal. Hun kleine, gerimpelde handjes bewogen nauwelijks. Ze hadden paarse nageltjes en samengeknepen oogjes. Het leven had hen te leen op weg naar de dood.

Drie maanden lang zat ik naast de couveuse te wachten en vreesde het ergste. Hoewel niemand kon garanderen dat hun hartjes het zouden houden, besloten de dokters te opereren. Ze overleefden de operatie, terwijl de stad nog steeds gebukt ging onder de modderregen die de stoepen bedekte. Ik wilde niet dat mijn kinderen opgroeiden in die spookvallei waar iedereen wegtrok.

‘We gaan!’

Salveiro keek me bevangen door moedeloosheid aan en ging door met prutsen aan een kapotte blender.

‘Ik wil weg,’ hield ik vol.

‘Zo makkelijk gaat dat niet.’ Hij legde de schroe-

vendraaier aan de kant. ‘Een reis voorbereiden kost tijd.’

‘Jij mag blijven als je wilt. Maar ik ga.’

We verkochten de meubels, het beddengoed en gereedschap, net als de spiegels, stoelen en droogkappen van de kapsalon. Het enige wat ik bewaarde was een kleine kappersschaar, die ik in mijn broekzak stopte en nog altijd bij me draag. De opbrengst was genoeg voor een deel van de reis.

We verlieten de stad met de jongens op onze rug geknoopt en begonnen aan een tocht van meer dan achthonderd kilometer, de helft per bus, de rest lopend. Toen we onze bestemming bereikten, hadden we acht staten van de oostelijke siërra doorkruist, plus de drie die ons nog restten tot Mezquite, een grensdorp met de naam van een struik waar houtskool van wordt gemaakt.

We hadden slechts wat kleingeld, drie mandarijnen en een rugzak met wat schone kleren, twee zuigflessen en zakjes melkpoeder die we aanlengden met water uit beekjes. Met anderen die waren gevlucht voor de epidemie trokken we in colonne over de snelweg, die dwars door de hele centrale bergketen liep. Ze noemden ons wandelaars.

We sliepen waar we konden en hadden genoeg aan een riviertje om te wassen en te koken. Voordat we weer op pad gingen, bond ik mijn haar vast zodat de jongens er geen last van hadden. Ik beloofde mezelf dat ik het pas zou afknippen als we onze bestemming hadden bereikt, waar die ook was. Salveiro liep achter me, terwijl hij de muggen verjoeg met zijn handen en stukjes hout opraapte die hij in zijn zakken stop-

te. Met elke dag die voorbijging voelde ik dat ik hem een beetje verder achter me liet. Ik was ervan overtuigd dat ik hem als ik me omdraaide op de weg zou zien liggen als een door termieten aangevreten boom. 's Nachts beeldde ik me vaak in dat ik alleen wakker werd in the middle of nowhere, met twee jongens op mijn rug. Ik droomde dat ik op vier poten liep, dat ik een leeuwin was die aan de wind kon aflezen waar de gazellen heen vluchtten.

De tenten die de militairen aan de grens hadden opgezet, waren van veraf te onderscheiden. De mensenmassa die erop afkwam op zoek naar eten en medicijnen was zelfs al van een kilometer afstand te zien. Wie geld had kon met de bus, de rest moest lopen en sjouwde het weinige dat ze konden dragen mee op hun rug. Langs de wegen lagen koelkasten, lampen en pannen te verroesten, die iemand anders weer meenam om te ruilen tegen eten.

Toen we aankwamen bij de eerste controle voor de brug vroeg een soldaat naar onze papieren. Hij was lang en dun en zijn hoofd was in ongelijke banen geschoren door iemand die niet overweg kon met een tondeuse.

'Waar gaat de reis naartoe?' Hij richtte zich eerst tot Salveiro.

'Naar de oostelijke sierra...' Mijn man leek afwezig dan anders.

'Dit is de oostelijke sierra, ingezetene.'

'Hij bedoelde westelijk,' kwam ik ertussen. 'We gaan op bezoek bij familie. We willen ze onze kinderen laten zien.'

De soldaat keek me ongelovig aan. Ik gaf hem mijn

ID-kaart en Salveiro de zijne. Ik liet ook de geboorteakten zien, maar daar keek hij nauwelijks naar. Al zijn aandacht was gericht op de tweeling, die hij nieuwsgierig bekeek. Eerst Salustio, die bij mijn man op de arm lag, en daarna Higinio, die met zijn hoofd op mijn schouder sliep.

Hij vroeg naar hun leeftijd. Ik legde hem uit dat ze te vroeg geboren waren en dat ze daarom kleiner leken. Hij knikte en wierp een laatste blik op onze papieren. Zijn vrouw was onlangs bevallen van een dochter, ook prematuur, legde hij uit terwijl hij onze namen noteerde in een schrift.

‘Hoe heet ze?’ vroeg ik.

‘Wie?’

‘Uw dochter...’

‘Ze heeft nog geen naam.’

Hij liep het wachthuisje in en kwam terug met een vrijgeleide om de grens over te steken.

‘God zij met u.’ En hij overhandigde ons het papier.

Zo trokken Salveiro, de jongens en ik verder. God heeft zich nooit bij ons gevoegd.

Mijn kinderen stierven in Sangre de Cristo, het Meerste gehucht dat we tegenkwamen nadat we de oostelijke siërra waren overgestoken. Ze verlieten deze wereld in volgorde van aankomst. Eerst Higinio en daarna Salustio. Ik heb ze naar drie ziekenhuizen gebracht in de hoop op een wonder, maar niemand kon iets voor ze doen.

We wikkelden ze in handdoeken en droegen ze zo bij ons tot we twee dozen vonden. Ze waren zo klein dat ze samen in één doos pasten, maar dat gaf ons nog niet het recht ze als schoenen bij elkaar te proppen. Salveiro wilde ze achterlaten in het mortuarium tot we genoeg geld hadden om ze te begraven, maar dat weigerde ik. Ze waren dan wel dood, maar het waren mijn kinderen, en ik ging ze niet opgestapeld in een koeling vol naamloze lijken achterlaten. In het mortuarium had ik een briefje gezien dat met plakband aan de deur van een roestige koelcel zat: ‘Vijfentwintig foetussen, begraven met zeven per zak’, stond er in zwarte stift op geschreven.

Ik bracht mijn kinderen hiernaartoe om dezelfde reden dat ik hen op mijn rug had gebonden en was vertrokken. Ik dacht dat ik ze kon beschermen tegen de epidemie en de vergetelheid, ook al heb ik ze niet behoed voor de dood, maar ze er juist heen geleid. ’s Nachts, als de wegen werden bevolkt door dieven en schurken, namen we toevlucht tot een opvang, die

in die tijd overal opdoken. Het was er niet veilig, maar we konden er even op adem komen.

In die grote barakken, gemaakt van sintelblokken en met zinkplaten op het dak, lag het vol vrouwen en baby's die koortsig waren van de honger. En ook met verwarde bejaarden die bij de grens waren achtergelaten door hun familie en met kinderen die hun ouders onderweg waren kwijtgeraakt. De wezen die het overleefden werden kleine criminelen of loopjongens voor andere families in ruil voor een beetje geld. Het waren onaffe zielen, passanten tussen deze wereld en de volgende.

Maar weinigen die de oversteek waagden wisten wat hun te wachten stond. Ze liepen urenlang, slechts gehuld in dekens. Als het donker werd en ze hadden het geluk een plekje te bemachtigen, ploften ze neer op strozakken of matjes, hongerig en verkleumd van de kou, die in die tijd van het jaar de grensstreek genadeloos trof.

In de laatste stad van de oostelijke siërra zat een vrouw van mijn leeftijd op straat met een meisje van acht of negen maanden in haar armen te zingen. Soms liep iemand langs en gooide hij een paar munten in de rieten mand aan haar voeten. Het kindje woelde, stond op het punt te huilen. Dan hield de moeder op met zingen, gaf het een klapzoen op de vingertjes en suste het weer in slaap. Ik had geen geld dat ik haar kon geven, en ook geen kinderen om te beschermen. Die van mij lagen in een diepe, onomkeerbare slaap in twee schoenendozen.

In de opvang had ik hen onder de dekens verstopt toen een of ander kreng ze probeerde te jatten. Ik

sprong boven op haar en trok aan haar haren, het enige wat ik in het donker te pakken kreeg. Ze wist zich los te worstelen en ontsnapte met een van de dozen. Toen de kartonnen deksel op de grond viel, schrok ze zich wezenloos. Haar ogen, weggezonden in paarse oogkassen, glommen van wanhoop: ze zocht iets om door te verkopen, een paar schoenen wellicht, maar ze vond een dood kind.

Toen ik de doos terug had, zag ik dat ze al het geld dat we nog hadden en het vrijgeleide om de brug over te steken had meegenomen. In de openstaande deur zag ik haar de straat uit rennen. Ik had nog een pluk haar in mijn hand.

Op dertig kilometer van Sangre de Cristo bevond zich de grootste zwarte markt van het grensgebied: Cucaña, een soek waar moeders, oma's en dochters naartoe gingen om hun haar te verkopen. Ze kwamen aan met hun lange haar in een knotje en vertrokken met gekortwiekte kop en een paar biljetten in hun hand, nauwelijks genoeg voor drie pakken rijst.

De drukst bezochte kapper heette Los Guerreros, een smerige zaak waar een tiental dames werkten die eruitzagen als schapenscheerders. Buiten stonden zo'n vijftig mensen op hun beurt te wachten alsof ze in de rij stonden voor het slachthuis. Los Guerreros had wel wat weg van een barak: er waren geen wasbakken, alleen een rij plastic stoelen.

'Voor het jouwe krijg je zestig, je moeder krijgt iets minder.'

'Hoeveel minder?'

'Twintig. Dat oude, doffe pluishaar is niets waard.'

'En ik maar zestig? Maar kijk hoe lang mijn staart is.'

'Zo zijn de prijzen tegenwoordig. Aan de kant, als het je niet bevalt,' kapte de vrouw het gesprek af. 'Volgende!'

Ik ging wat dichterbij staan om beter te horen wat er werd gezegd en iedereen keek om naar mijn vlecht, die toen zelfs tot mijn middel kwam.

'Voor zo een,' ze wees naar me met haar schaar, 'betalen we iets meer.'

‘Hoeveel?’ vroeg ik.

‘Tachtig.’

Onder het gefluister van de rest ging ik in de rij staan. Ze staarden naar me alsof ik een gouden dia-deem droeg. Ik was bang dat ze het haar van mijn hoofd zouden trekken om zelf het bedrag te kunnen opstrijken, maar ik bleef staan, want ik had het geld hard nodig. Sinds we bestolen waren, hadden we niet eens genoeg om crackers of water te kopen. Twee uur later was ik aan de beurt.

De kapsters knipten de vrouwen alsof het paarden waren. Ze trokken een streng haar strak met een kam en hielden de schaar zo dicht mogelijk bij de schedel, om geen millimeter verloren te laten gaan.

‘Zo moet het niet,’ zei ik, ‘je begint achteraan en daarna doe je de zijkanten.’

‘Ga je me nou vertellen wat ik moet doen? Het is hier geen kapsalon!’

‘Laat mij maar. Ik weet hoe het moet.’

Ik pakte mijn schaar uit mijn zak. Ik hield hem met duim en wijsvinger vast en knipte. Plukken haar vielen als stukjes touw op de krant op mijn knieën. Toen ik klaar was, stond ik op zonder in de spiegel te kijken en liep naar de kassa, waar een vrouw een paar biljetten uit een metalen kistje pakte.

Ik kreeg zeventig, tien minder dan me was beloofd. Ik pakte het geld aan en vertrok.

Alle vrouwen in Cucaña hadden dezelfde gekort-wiekte koppen. Samen vormden we een peloton van geschoren hoofden. En dan had ik nog twee vingers haar. Zij niet eens.

Als ze niets meer hadden wat kon worden afgeknipt of verkocht, boden ze zichzelf aan aan de vrachtwagenchauffeurs. In de vroege ochtend stonden ze te wachten bij de stalletjes waar de vreemdelingen en vrachtrijders ontbeten, mannen die achter in hun trailers op de prijs probeerden af te dingen. Niet alle vrouwen kregen klandizie. Wie wel beethad, maakte zich er snel van af. Na afloop wasten ze zich en dronken van het bruine water uit de kranen in het openbaar toilet, waar ze samenkwamen om het geld te verdelen. Ze keken schichtig om zich heen en praatten op fluistertoon voor het geval iemand ook nog hun woorden wilde jatten.

Buiten stonden de meisjes die te jong waren om hetzelfde werk te doen hen op te wachten, ze pasten zolang op de kleintjes. Het was moeilijk te zeggen of ze verwant waren of niet, ook al leek armoede me ook een vorm van verwantschap. De meisjes die oppasten bedelden om geld in ruil voor rot fruit dat ze 's nachts uit de vuilnisbak graaiden.

Die meisjes hingen de hele dag rond op een plek waar dingen werden verkocht die ze niet konden betalen. Ze waren getuige van ruzies tussen kooplui, diefstal en opstootjes. Geld voor eten hadden ze nau-